

Filosoofiaolümpiaadi eel- ja lõppvoorude temaatika 2005-2017

2005

Eelvoor:

1. "Mõistlikkus (phronesis) on nagu valitseja tarkuse majas" – Aristoteles. Kas ja kuidas saab mõistlikkus aidata meil orienteeruda moodsas maailmas? (Teemat avades üritage aktualiseerida Aristotelese mõtet tänapäeva kontekstis, samas pange aga tähele, mis funktsiooni mõistlikkus Aristotelesel täidab erinevalt nt. teoreetilisest teadmisesest (episteme). Vt. Aristoteles, Nikomachose eetika, I, VI, VII ja X raamat, <http://www.ut.ee/klassik/aristoteles/nikomachos/index.html>)

2. "Tõene on ainult abinõu meie mõtteviisis"- William James. Kas on lubatud faktide varjamine või võltsimine ühiskondliku kasu nimel? (Teema puhul võtke vaatluse alla pragmatismi tõeteooria argumentid ning võimalikud järeldused. Kas me peaksime nt. varjama avalikkuse eest paanikat põhjustada võivat informatsiooni? Kes on pädev otsustama, mis on ühiskonnale kasulik? Kas saame üldse enam rääkida faktidest? Vt. James, W. Pragmatismi tõekontseptsioon. – Akadeemia 8/1997, <http://my.tele2.ee/indrme/james.rtf>).

3. „Vaim ja aju on identsed” – J.J.C. Smart. Kas teaduse ajastul on veel mõtet rääkida vaimust? (Teema eeldab isikliku seisukoha avamist vaimu küsimuses ning suhestumist moodsate materialistlike vaimufilosoofia suundadega. Vt. Ryle, G. 2 /3 Descartesi müüt. – Akadeemia, 8/1996, <http://my.tele2.ee/indrme/ryledesc.doc>; Nagel, T. Mis tunne on olla nahkhiir? // Akadeemia. — Tartu: Perioodika, 1996. — Nr. 10. — Lk. 2090-2108; Rorty, Richard, Teadvus, intentsionaalsus ja vaimufilosoofia // samas, Lk. 1447-1456; Dennett, D. Intervjuu. // Vikerkaar — Tallinn: Perioodika, 1997. — Nr. 3. — Lk. 61-69; Laasberg, M. Daniel Dennetti "äraseletatud teadvus". — samas, lk. 70-79; Mölder, B. Episteemiline autoriteetsus oma vaimuseisundite suhtes. // Akadeemia, 1996. Nr. 10, lk. 2060-89).

Lõppvoor:

1. "For, after all, what is man in nature? A nothing compared to the infinite, a whole compared to the nothing, a middle point between all and nothing, infinitely remote from an understanding of the extremes; the end of things and their principles are unattainably hidden from him in impenetrable secrecy." (B.Pascal)

2. It is better to be a human being dissatisfied than a pig satisfied; better to be Socrates dissatisfied than a fool satisfied. And if the fool, or the pig, are a different opinion, it is because they only know their own side of the question. The other party to the comparison knows both sides." (J.S. Mill)

3. Always to try to conquer myself rather than fortune, to change my desires rather the order of the world (R. Descartes)

2006

Eelvoor:

1. Filosoofid on maailma ainult mitmeti interpreteerinud, kuid asi seisab selles, et teda muuta — Karl Marx.

Selle küsimuse üle mõtlemine võib olla abiks teema avamisel: kas filosoofia on väärtus iseeneses või peaks meile pakkuma juhiseid maailma muutmiseks? Abistavat kirjandust: K. Marx, Teesid Feuerbachi kohta // K. Marx, F. Engels Valitud teosed, 1. osa. Berlin, I. Filosoofia otstarve. // Valik esseid. Tallinn, 1998.

Maritain, J. Filosoof ühiskonnas. — Looming, 1987, nr 8.

Matjus, Ü. Filosoofia võimetus ja võimutus. // Akadeemia, 1997, nr. 2.

Parhomenko, E. Filosoofia kasutusest. // Vikerkaar, 2000, nr. 10.

Saarinen, E. Rakendusfilosoofia. — Vikerkaar, 1997, nr. 3.

2. Võrdsus on üheteaegu kõige loomulikum kui ka kõige illusoorsem asi - Voltaire.

Nende küsimuste üle mõtlemine võib olla abiks teema avamisel: kas võrdsus on filosoofiliselt vajalik ja praktiliselt võimalik? Võrdsus milles? Abistavat kirjandust: Voltaire, Võrdsus // Filosoofiline sõnaraamat, Tallinn: Eesti Raamat, 1986. Rawls, J. Õiglus kui ausameelsus. // *Kaasaegne poliitiline filosoofia. Valik esseid.*-

Tartu: EYS Veljesto Kirjastus, 2002.

3. Kaastunne loomade vastu on nii tihedalt seotud iseloomu headusega, et võib kindlalt väita, kes on julm loomade vastu, ei saa olla hea inimene - Artur Schopenhauer.

Nende küsimuste üle mõtlemine võib olla abiks teema avamisel: kas inimliku heaolu nimel on lubatud loomi süüa, teha meditsiinilisi loomkatseid? Kas oleme liha süües isiklikult moraalselt vastutavad loomade tapmise eest? Kas ja kuidas tuleks muuta kehtivaid loomade kohtlemise tavasid? Abistavat kirjandust:

Airaksinen, T. Mis on praktiline eetika. — Akadeemia, 1993, nr. 12

Schweitzer, A. Aukartus elu ees. — Loomingu Raamatukogu, 1972, nr. 46.

Weiss, C. Loomkatsed meditsiinilises uurimistöös. // Eetika meditsiini argipäevas, Tartu Ülikooli Kirjastus, 2002

Lõppvoor:

1. "To be a philosopher, is not merely to have subtle thought, or even to found a school but so to love wisdom as to live, according to its dictates, a life of simplicity, independence, magnanimity and trust." (Henry David Thoreau)
2. „Hell is other people. „ Jean- Paul Sartre
3. If you are willing to be free, you need to limit your freedom through the freedom of others - Johann Gottlieb Fichte

2007

Eelvoor:

1. Sallimine teeb erinevuse võimalikuks; erinevus teeb sallimise võimalikuks - Michael Walzer.

Abistavat kirjandust:

Fetscher, I. Sallivus : ühe väikese vooruse asendamatusesest demokraatiale : ajalooline tagasivaade ja aktuaalsed probleemid. Tallinn : Perioodika, 1997.

Sallivus : II avatud ühiskonna foorum : Tallinn, 18. aprill 1997 / Avatud Eesti Fond. Tallinn : [Kunst], 1998

Walzer, M. Sallivusest. Tallinn: Vagabund, 1998.

2. Jumal kas on olemas või teda pole - Blaise Pascal.

Abistavat kirjandust:

Aquino Thomas, Summa paganate vastu: Esimene raamat, peatükid X–XIII, XV [Jumalatõestused] // Akadeemia, nr. 7, 1994. Lk. 1373-1390.

Pascal, B. Mõtted. Tallinn: Hortus Litterarum, 1998.

Kolakowski, L. Religioon. Tallinn: Vagabund, 2004.

Voltaire. Filosoofilised kirjad. Kahekümne viies kiri hr. Pascali "Mõtete" kohta.// Vikerkaar, nr. 11-12, 1999. Lk. 10-35.

3. Lepingud ilma mõõga toetuseta on vaid sõnad, mis ei suuda tagada inimeste julgeolekut – Thomas Hobbes.

Abistavat kirjandust:

Kaasaegne poliitiline filosoofia. Valik esseid. Tartu: EYS Veljesto, 2002.

Tekste poliitikateaduse klassikast. Tartu: 1990.

Lõppvoor:

1. Act in such a way that you treat humanity, whether in your own person or in the person of any other, always at the same time as an end and never simply as a means (Immanuel Kant)

Handle so, dass du die Menschheit sowohl in deiner Person, als in der Person eines jeden anderen jederzeit zugleich als Zweck, niemals bloß als Mittel brauchst (Immanuel Kant)

2. The whole problem with the world is that fools and fanatics are always so certain of themselves, but wiser people so full of doubts (Bertrand Russell)

Das Hauptproblem der Welt ist, dass Idioten und Fanatiker immer so selbstsicher sind, während weisere Menschen so voller Zweifel sind (Bertrand Russell)

3. What a man sees depends both upon what he looks at and also upon what his previous visual-conceptual experience has taught him to see (Thomas Kuhn).

Was ein Mensch sieht hängt sowohl davon ab, worauf er blickt, wie davon, worauf zu sehen ihn seine visuell-begriffliche Erfahrung gelehrt hat (Thomas Kuhn).

2008

Eelvoor:

1. Ma pole iial arvanud, et inimese vabadus seisneb selles, et ta võib teha, mida tahab, vaid pigem selles, et ta ei pruugi kunagi teha seda, mis talle ei meeldi. - Jean-Jacques Rousseau.

Abistavat kirjandust:

Berlin, I. Vabaduse kaks mõistet. — Berlin, I. Valik esseid, Tallinn, 1998. Lk. 29-122.

Mill, J-S. Vabadusest. —Tallinn, 1996.

Russell, B. Vabadus ühiskonnas. — Russell, B. Valik esseid, Tallinn 1994, Lk. 79-92.

Arendt, H. Mis on vabadus? — Akadeemia, 3-4, 1991.

2. Teooria, mida ei saa ümber lükata ühegi mõeldava sündmusega, on ebateaduslik. – Karl Popper.

Abistavat kirjandust:

Popper, K. Teadmised ilma autoriteedita – Akadeemia, 9, 1990, lk. 1840-1853.

Chalmers, Mis asi see on, mida nimetatakse teaduseks? - Ilmamaa, 1998.

Lakatos, I. Teadus ja pseudoteadus. // *Akadeemia*, 2. 1991.- Lk. 258-268.

Hoyningen-Huene, P. Teaduse süstemaatilisus - Akadeemia, 2, 2002 - Lk. 369-377.

3. Nagu mesilane imeb lillest nektarit, kahjustamata õie värvust ja lõhna, ning lendab seejärel ära, nõnda kõndigu ka tark läbi külade. -"DHAMMAPADA"

Abistavat kirjandust:

Dhammapada - Loomingu raamatukogu, 1977, 24; uustrükk Tartu Ülikooli orientalistikakeskus : Budismi Instituut, 2005.

Tsongkapa, Budismi peamised õpetused. Tallinn : H.P.B. Loož, 2007

XIV dalai-laama "Kuidas anda elule mõte" Tallinn: Tänapäev, 2005

Tema Pühadus dalai-laama. "Idne tarkus, moodne maailm. Uue aastatuhande eetika" Tartu: Elmatar, 1999.

Lõppvoor:

1. How, then, shall I respond to him who asks, "What was God doing before he made heaven and earth?" (Augustinus, Confessions, 11)

Siehe, ich antworte nun dem, der fragt: "Was tat Gott, bevor er Himmel und Erde schuf?" (Augustinus, Confessiones, 11)

2. When observing an individual's life in its entirety, at a distance, it becomes a tragedy, and up close where the trivial facts are magnified, it is a comedy. (Schopenhauer, The World as Will and Representation, § 58)

Das Leben jenes Einzelnen ist, wenn man es im Ganzen und Allgemein übersieht und nur die bedeutendsten Züge heraushebt, eigentlich immer ein Trauerspiel; aber im Einzelnen durchgegangen, hat es den Charakter des Lustspiels. (Schopenhauer, Die Welt als Wille und Vorstellung, § 58)

3. To deprive a man of necessaries is a greater interference with freedom than to prevent him from accumulating superfluities. (Russell, Freedom in society)

Jemanden der Notdürfte zu berauben, ist ein grösserer Eingriff in die Freiheit, als einen andern an der Aufspeicherung von Überflüssigkeiten zu hindern. (Russell, Freiheit in der Gesellschaft)

2009

Eelvoor:

1. Võtame näiteks mingi raamatu teoloogiast või metafüüsikast ning küsime: kas see sisaldab abstraktset arutlust hulga või arvu kohta? Ei. Kas see sisaldab mingit kogemusele tuginevat arutlust faktide ja olemasolu kohta? Ei. Siis visake ta tulle, sest selles ei saa olla midagi peale sofistika ja illusioonide! (David Hume, Uurimus inimõistusest)

Abistavat kirjandust:

Meos, I. Uusaja filosoofia. Peatükke filosoofia ajaloost. Tallinn: Koolibri, 2000, lk 114-133
Quinton, A. Hume. Tallinn: Varrak, 2000.

2. Kui lõvi oskaks rääkida, siis ei saaks me temast aru. (Ludwig Wittgenstein, Filosoofilised uurimused).

Abistavat kirjandust:

Wittgenstein, L. Filosoofilised uurimused. Tartu: Ilmamaa, 2005.

Witgenstein, L. Tõsikindlusest. Tartu: Ilmamaa, 2000.

Saarinen, E. Symposium. Filosoofiaõpik. Tallinn: Avita, 2003, lk 127-137

3. Ainuke võimalus teha kodanikud vooruslikuks on siduda nende isiklikud huvid üldiste huvidega. (Helvetius, Inimesest)

Lõppvoor:

1. The sick are the greatest danger for the healthy; it is not from the strongest that harm comes to the strong, but from the weakest. (Friedrich Nietzsche, "On The Genealogy of Morality")

Die Kranken sind die grösste Gefahr für die Gesunden; nicht von den Stärksten kommt das Unheil für die Starken, sondern von den Schwächsten

2. Reason is, and ought only to be the slave of the passions, and can never pretend to any other office than to serve and obey them. (David Hume, "A Treatise of Human Nature")

Die Vernunft ist nur der Sklave der Affekte und soll es sein: sie darf niemals eine andere Funktion beanspruchen, als die, denselben zu dienen und zu gehorchen.

3. Wisdom is one thing. It is to know the thought by which all things are steered through all things. (Herakleitos)

In Einem besteht die Weisheit, die Vernunft zu erkennen, als welche alles und jedes zu lenken weifs.

2010

Eelvoor:

1. Kas patriotism on voorus?

Abistavat kirjandust:

Piirimäe, E (koostaja) Rahvuslus ja patriotism. Valik kaasaegseid filosoofilisi võtmetekste. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus, 2009.

Sutrop, M; Pisuke, T (koostajad) Mõtestatud Eesti – ühiseid väärtusi hoides. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus, 2008.

2. Kas tõde avastatakse või luuakse?

Abistavat kirjandust:

Davidson, D. Tõe ja teadmise koherentsusteooria // Akadeemia, Nr. 9/1995, lk. 1843- 1867.
Foucault, M. Tõde ja võim. // *Vikerkaar*, nr. 11,1992, lk. 31-52.

Gadamer, H.G. Mis on tõde? // Filosoofilise hermeneutika klassikat. — Ilmamaa, 1997. Lk. 165-182.

James, W. Pragmatismi tõekontseptsioon. // Akadeemia nr. 8,1997, lk. 1702-1721.

Rorty, R. Pragmatism ja filosoofia. //Akadeemia nr. 1-2, 1992, lk 29-57; 268-301.

Tähendus, tõde, meetod. Tartu: TÜ Kirjastus, 1999.

Tiidus ja tödõ. Märgütüisi. Arutlus teadusest ja tõest. Võro, 1998

3. Kui inimene tahaks lihtsalt õnnelik olla, ei oleks see nii raske, kuid ta tahab olla õnnelikum kui teised, ja see on peaaegu alati raske, sest me kujutleme teisi endale õnnelikumana, kui nad on (Michel de Montaigne, Esseed)

Abistavat kirjandust:

Pojman, L. Eetika. Õiget ja väära avastamas. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus 2005.

Russell, B. Tee õnnele. // rmt. Valik esseid, Tallinn: Hortus Litterarum, 2002, lk. 221-226.

Sutrop, M. 2000. Hea elu, moraal ja sotsiaalne õiglus. – Akadeemia, nr. 8.

4. Kas inimene on Jumala vusserdis? Või on Jumal üks inimese vusserdistest? (Friedrich Nietzsche, „Puuslikehämarus”)

Abistavat kirjandust:

Nietzsche, F. Antikristus. Tartu: Zeus, 2002.

Kolakowski, L. Religioon. Tallinn: Vagabund, 2004.

Kasak, E; Kull, A (koostajad), Kuradi tark jumala loll. Tallinn: Eesti Päevalehe AS, 2006.

Raeper, W; Smitht, L, "Pilk ideede maailma" Tallinn: Koolibri 2003.

Lõppvoor:

1. “Every man who exists has a mother, and it seems to me your [Copleston's] argument is that therefore the human race must have a mother, but obviously the human race hasn't a mother - that's a different logical sphere." (Bertrand Russell arguing with Copleston in BBC radio debate on the existence of God)

2. „I believe that no man ever threw away life while it was worth keeping.“ (D. Hume, On Suicide)

3. Is it meaningful to talk about knowledge without any knower? Would there be any knowledge left if all the rational beings would perish in a nuclear catastrophe?

4. Could one community ever be justified to enforce civilization on another one? Is voluntary civilization process in fact possible at all?

2011

Eelvoor:

1. See ainult näib nii, et mõnikord me ohverdame oma õnne teiste õnne nimel. Tegelikult me ei ohverda teda iialgi. (Helvetius, Inimesest)

2. Mulle näib, et see, kes midagi teab, lihtsalt tajub seda, mida ta teab ning minu arvates pole teadmine muud kui taju. (Theaitetose arusaam teadmisest Platoni dialoogis "Theaitetos")

3. Kas patsifism on voorus?

4. Mida näitab Zenoni paradoks Achilleusest ja kilpkonnast

Lõppvoor:

- 1) Good means not merely not to do wrong, but rather not to desire to do wrong. (Demokritos)
- 2) The man, who is guided by reason, is more free in a State, where he lives under a general system of law, than in solitude, where he is independent. (Benedict de Spinoza)
- 3) Watson, you can see everything. You fail, however, to reason from what you see. (Arthur Conan Doyle)
- 4) Can anyone know his will is free merely by introspection?

2012

Eelvoor:

1. Kui ilu on vaataja silmades, siis polegi ju asju, mis ei võiks ilusad olla.

Soovituslik kirjandus:

- Arthur Marwick, *Ilu läbi aegade*. Tallinn: Kunst (ptk 1. ja 2.)
- Martin Heidegger *Kunstiteose algupära* (Ilmamaa, 2002)
- George Santayana, *Ilutunne*. Tartu: Ilmamaa, 2009.
- Leonid Stolovitš, *Ilu filosoofia*. Tallinn: Eesti Raamat, 1980.
- Platon *Pidusöök* ("Pidusöök. Sokratese apoloogia" Eesti Raamat, 1985; Pelerine, 2002; "Teosed I", Ilmamaa, 2003)

2. Olen kaugel sellest, et kutsuda teid üles kasutama tõe – ning mitte ainult tõe, vaid ka vale ja pettust –, selleks, et ennast määratleda. Kuid päris kindlasti ei tohi ennast lasta peibutada ettekujutusest, et ainult tõe mõõgaga on võimalik tagada enda kestmine. (Jaak Aaviksoo, Infokonfliktid ja enesekaitse).

Soovituslik kirjandus:

- Jaak Aaviksoo, *Infokonfliktid ja enesekaitse*. Diplomaatia, märts 2011
[http://www.diplomaatia.ee/index.php?id=242&tx_ttnews\[tt_news\]=1240&tx_ttnews\[backPid\]=576&cHash=fe694bfda8](http://www.diplomaatia.ee/index.php?id=242&tx_ttnews[tt_news]=1240&tx_ttnews[backPid]=576&cHash=fe694bfda8)
- Rein Raud, *Kui suurt valet me vajame*. Eesti Päevaleht, 24.03.2011
<http://www.epl.ee/news/arvamus/kui-suurt-valet-me-vajame.d?id=51294121>
- Tarmo Jüristo, Marek Tamm, Daniel Vaarik *Kommentaare Jaak Aaviksoo artiklile "Infokonfliktid ja enesekaitse"*, Memokraat, 27.03.2011
<http://memokraat.ee/2011/03/kommentaare-jaak-aaviksoo-artiklile-infokonfliktid-ja-enesekaitse/>

- William James, *Pragmatismi tõekontseptsioon*. rmt. Pragmatism ja elu ideaalid, Vagabund 2005, lk. 129-154.
- Niccolo Machiavelli, *Valitseja*. <http://www.hot.ee/maclap/principe/indice.html>

3. Ainuõigele meetodile ja tulemustele pretendeeriv teadus on ideoloogia ning tuleb seega lahutada riigist, muu hulgas ka haridusest. (Paul Feyerabend, *Against Method*)

Soovituslik kirjandus:

- Alan F. Chalmers, *Mis asi see on, mida nimetatakse teaduseks. Arutlus teaduse olemusest ja seisundist ning teaduslikest meetoditest*. Ilmamaa, 1998
- Tiiu Hallap, *Paul Feyerabendi epistemoloogiline anarhism*. Vikerkaar 1998, nr. 1-2, lk. 119-130.

4. Miks peaksime arvestama vastutusvõimetute imikute ja seniileks jäänud vanurite õigustega rohkem kui inimahvide omadega?

Soovituslik kirjandus:

- John-Stuart Mill *Vabdusest*. Hortus Litterarum, 1996.
- Peter Singer. *Kõik loomad on võrdsed...* rmt. Keskkonnaetika võtmetekste, Tartu 2008, lk. 64-88.
http://www.eetika.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=409485/Keskkonnaetika_v6tmetekste.pdf

Lõppvoor:

1. Heretical views arise when the truth is uncertain, and it is only when the truth is uncertain that censorship is invoked.

(Bertrand Russell, *Understanding history: and other Essays*).

2. We can say that an action is something of which we can say that it has been done properly, correctly or not. We can behave properly, dance properly, write correctly, speak a language correctly, but we cannot fall in love properly, dream properly or feel cold properly. Can we think properly or is "thinking" simply a pseudo-description of something that is really no action at all?

(Jaan Kaplinski <http://jaan.kaplinski.com/philosophy/action.html>)

3. Why should forgery be regarded less valuable than other paintings if it is not a mere copy of any existing work of art but an original piece that is only assigned to the wrong author?

4. Am I morally responsible for the well-being of future generations? (Intergenerational justice)

2013

Eelvoor:

1. Kas Sokrates toimis mürki võttes õigesti?

Soovituslik kirjandus:

- Platon *Kriton* ("Teosed I", Ilmamaa, 2003, lk 149-169)
- Hannah Arendt *Filosoofia ja poliitika* (Kaasaegne poliitiline filosoofia. Valik esseid. EYS Velljesto, 2002. Lk 140-162)
- John Dunn, *Poliitiline kohustus* (Kaasaegne poliitiline filosoofia, lk 226-250)
- Henry David Thoreau *Kodanikuallumatus* (raamatus Thoreau, H. D. Walden ehk elu metsas, Hortus Litterarum, 1994)

2. Mille kättesaamises pole võimalik kindel olla, seda pole võimalik päriselt tahta. (Isaiah Berlin, Vabaduse kaks mõistet, lk 67)

Soovituslik kirjandus:

- Isaiah Berlin, *Vabaduse kaks mõistet* (Berlin, I. Valik esseid. Lk 29-122)
- *Akadeemia* nr. 5/2011 – erinumber vabadusest

3. Kas ebaeetilisel teel saadud teadmisi on eetiline kasutada?

Soovituslik kirjandus:

- Lammer, H; Lammer, M. *Mustad uuringud: avalikkuse eest varjatud salajased katsetused*. Olion, 2001
- Jürgen, Mittelstrass. *Teadus ja väärtushinnangud* (Akadeemia, nr. 1/2012, lk 3-17)
- Ene Ergma, Lydie Koch-Miramond, Beat Sitter-Liver, *Teadus, moraal ja kvaliteet* (Akadeemia, nr. 4/2003, lk 746-756)
- Alar Irs, *Arstiteaduslikud katsed – norm, eetika ja usaldus*. (Novaator, 14.11.2010 http://novaator.ee/ET/teised/alar_irs_arstiteaduslikud_katsed_norm_eetika_ja_usaldus/)

Veel teaduseetika kirjandust leiab <http://www.eetika.ee/teaduseetika>

4. Mida teha siis, kui oleme eriarvamusel ja argumendid on otsas?

Soovituslik kirjandus:

- Hans-Georg Gadamer, *Tekst ja interpretatsioon* (Gadamer, Hermeneutika universaalsus. Ilmamaa, 2002, lk 239-293)
- Alastair MacIntyre, *Relativism, võim ja filosoofia* (Akadeemia, nr. 4/1998, lk 728-753)
- Friedrich Nietzsche, *Tõest ja valest moraalivälises mõttes* (Akadeemia, nr. 11/2007, lk 2443-2459)
- William James, *Pragmatismi tõekontseptsioon*. rmt. Pragmatism ja elu ideaalid, Vagabund 2005, lk 129-154.
- Jan Blomstedt, *Mitu väärtust – milline neist ohverdada?* (Blomstedt, J. Kosmopoeetika, Vagabund, 1994, lk. 151-176)
- Eero Loone, *Kollektiivsed konfliktid: allikad ja lahendatavus* (Loone, E; Mätlik, T; Parve, V, Konflikt. Konsensus. Moraal, TÜ Kirjastus, 2000, lk. 93-104.
- Tiiu Hallap, *Argumenteerimisoskus*.
<http://www.oppekava.ee/images/8/8a/Argumenteerimisoskus.pdf>

Lõppvoor:

1. On the account of toleration as morally neutral, a racist who acquires new prejudices which he refrains from acting upon thereby becomes more tolerant, regardless of the content of the principles from which his reasons for restraint are derived.

(Catriona McKinnon, "Toleration. A Critical Introduction" (2006)

2. Pornography neither appears to be necessarily immoral nor necessarily lacking aesthetic value. Art, most certainly, isn't necessarily moral, and anyone claiming art necessarily has aesthetic value just hasn't seen really bad art.

(Christopher Domnhall Mag Uidhir, *Reflexive Conditions on Artistic Intentions*, 2007, pp. 133.)

3. The difficulty arises out of the fact that authoritarianism must discourage criticism; accordingly, the benevolent dictator will not easily hear of complaints concerning the measures he has taken.

(K. Popper, *The Open Society and Its Enemies*, volume I, *The Spell of Plato*)

4. If someone were to ask me: How do you know that you are conscious? What evidence have you that you exist? I should not know how to answer him: I should not know what sort of answer was expected. The question would appear to be a joke, a parody of philosophical cautiousness.

(A. J. Ayer, *The Problem of Knowledge*. London: Penguin, 1990 (1956), p. 47.)

2014

Eelvoor

1. See, kes kavatseb valitseda teiste üle, peab eelkõige valitsema iseenda üle. (Demokritos, Tunnistusi ja fragmente)

Soovituslik kirjandus:

- Marcus Aurelius, *Iseendale*. Tallinn: Eesti Raamat, 1983
- Michel Foucault, Eetika genealoogiast: poolelioleva töö ülevaade. Vikerkaar, 1996, nr. 8-9, lk. 192-203; nr. 10, lk. 93-101. Loetav ka võrgus: <http://filosoofialugemine.weebly.com/erinevad-filosoofilised-naumlidistekstid.html>
- Lucius Annaeus Seneca, Moraalikirjad Luciliusele. Tartu: Ilmamaa, 1995. Loetav ka võrgus: <http://www.ut.ee/klassik/seneca/moralia.html>
- Bernard Williams, Poliitika ja moraalne iseloom. Raamatus: Kaasaegne poliitiline filosoofia, koost. Jüri Lipping. Tartu: EYS Veljesto Kirjastus, 2002, lk. 251-267
- Jonathan Wolff, Sissejuhatus poliitikafilosoofiasse. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005 (vt ptk. 3, Kes peaks valitsema)

2. Usu, et elu väärib elamist ja su usk aitab selle faktiks muuta. (William James, Tahe uskuda ja teisi esseid populaarfilosoofiast)

Soovituslik kirjandus:

- William James, Pragmatism ja elu ideaalid. Tallinn: Vagabund, 2005
- Albert Camus, Sisyphose müüt: esse absurdist. Tallinn: Perioodika, 1972 (sisaldub ka 1989. välja antud samanimelises kogumikus)
- Jean-Paul Sartre, Eksistentsialism on humanism. Tallinn: Varrak, 2007
- Bertrand Russell, Stolisus ja vaime tervis. Raamatus. Russell, B, Valik esseid. Tallinn: Hortus Litterarum, 1994, lk 171-179

3. Mis on siis aeg? Kui keegi seda minult ei küsi, siis ma tean; kui küsijale seletada tahaksin, siis ei tea. (Augustinus, Pihtimused)

Soovituslik kirjandus:

- Aurelius Augustinus, Pihtimused. Tallinn: Logos, 1993, 2007 (11. raamat)
- Madis Kõiv, Luhta-minek. Tartu: Ilmamaa, 2005 (alajaotus Mis on aeg?)
- Akadeemia 2003, nr. 5 – erinumber ajast
- Epp Annus, Kuidas mõista aega. Raamatus Annus, E, Kuidas kirjutada aega. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, 2002, lk 143-159

- Veiko Palge, McTaggarti ajaparadoksist ja selle tõlgendustest. Kogumikus: Teaduslugu ja nüüdisaeg. Tallinn, 1994, lk 194-204

4. Kas õpilane ja õpetaja võivad sõbrad olla?

Soovituslik kirjandus:

- Aristoteles, Nikomachose eetika. Tartu: Ilmamaa, 1996 (8. raamat). Olemas ka võrgus: <http://www.ut.ee/klassik/aristoteles/nikomachos/>
- Michel de Montaigne. Sõprusest. Raamatus Montaigne, Esseid. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2013, lk. 113-128
- Toomas Raudam, Essee sõprusest. Tallinn: TLÜ Kirjastus, 2011
- Vikerkaar 2012, nr. 1-2 – erinumber sõprusest

Lõppvoor:

1) Suppose that John is permitted by well-enforced rules to travel only to Tallinn, Narva, Pärnu but may make adverse criticism of nothing he sees in those cities, whereas Paul may go only Tartu and may criticize anything He wishes. Which of the two is more free?

J. Feinbergi raamatu Social Philosophy aineteel

2) “With every increase of knowledge and skill, wisdom becomes more necessary, for every such increase augments our capacity of realizing our purposes, and therefore augments our capacity for evil, if our purposes are unwise.”

Bertrand Russell, Portraits From Memory and Other Essays. New York: Simon and Shuster, 1956, p. 177.

3) “In saying that a certain type of action is right or wrong, I am not making any factual statement, not even a statement about my own state of mind. I am merely expressing certain moral sentiments. And the man who is ostensibly contradicting me is merely expressing his moral sentiments. So that there is plainly no sense in asking which of us is in right. For neither of us is asserting a genuine proposition”

A. J. Ayer, Language, Truth and Logic. London: Penguin, pp. 110-111.

4) "No one has a right to kill an enemy except when he cannot make him a slave, and the right to enslave him cannot therefore be derived from the right to kill him."

Jean-Jacques Rousseau, Of The Social Contract

2015

Eelvoor:

1. Kes õpetaks inimesi surema, õpetaks neid ka elama. (Michel de Montaigne, Sellest, et filosofeerimine on surema õppimine)

Soovituslik kirjandus:

- Michel de Montaigne, Sellest, et filosofeerimine on surema õppimine. Rmt. *Valik 3: esseid maailmakirjandusest*. Tallinn: Perioodika, 1988
- Platon, Phaidon. Rmt. *Platon, Teosed I*. Tartu: Ilmamaa, 2003.
- Jacques Derrida, Surma and. Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2011
- Argo Moor, Dialoog surmaga – seosed uskumuste, suhtumiste ja moraali vahel. Tartu: Elmatar, 2003

2. Kui me vaatame enda ümber olevaid väliseid objekte ja kaalume põhjuslikkuse funktsioneerimist, siis ei leia me mitte kunagi mitte ühelgi konkreetsel juhul mingit jõudu või paratamatut seost; mitte mingit omadust, mis seoks tagajärje põhjusega ja tagaks eksimatult ühe tulenemise teisest. Kõik, mis me leiame, on see, et üks tegelikult, faktiliselt järgneb teisele... (David Hume, Traktaat inimloomusest)

Soovituslik kirjandus:

- Igor Narski, David Hume. Tallinn: Eesti Raamat, 1978
- Donald Davidson, Põhjuslikud suhted. Raamatus: *Donald Davidson, Põhjuslikkus, tõlgendus ja teadmine*. Tallinn: Varrak, 2012.
- Bruno Mölder, E, sest C. Metafüüsilised vestlused põhjuslikkusest ja vaimust. *Akadeemia*, nr. 4, 2003.
- Jüri Eintalu, Hume'i jultumus. *Akadeemia*, nr. 4, 2003.

3. Ma ei nõustu teiega, kuid annaksin oma elu teie õiguse eest oma arvamust avaldada. (omistatud Voltairele)

Soovituslik kirjandus:

- Voltaire, Traktaat tolerantsusest. Tartu: Ilmamaa, 2013
- John-Stuart Mill. Vabadusest. Tallinn: Vagabund, 1996.

4. Kas suveräänse riigi sõjaline ründamine võib olla moraalselt õige?

Soovituslik kirjandus:

- Eero Loone, Sundimine võõrastes politeiades. – *Studia Philosophica*, III (39). Tartu, 1998.
- Eero Loone, Interventsioonid, rahvuslus, suveräänsus. Raamatus: *Konflikt. Konsensus. Moraal*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2000.

- Helen Eenmaa, President George W. Bushi ennetava enesekaitse doktriin ja rahvusvaheline õigus. Raamatus: Eetika. Interdistsiplinaarsed lähenemised. Tartu Ülikooli eetikakeskus, 2006.

Lõppvoor:

1. The lovers of sounds and sights delight in beautiful tones and colors and shapes and in everything that art fashions out of these, but their thought is incapable of apprehending and taking delight in the nature of the beautiful in itself.

Plato, Republic 476b

2. It is indeed an opinion strangely prevailing amongst men, that houses, mountains, rivers, and in a word all sensible objects have an existence natural or real, distinct from their being perceived by the understanding. But with how great an assurance and acquiescence soever this principle may be entertained in the world; yet whoever shall find in his heart to call it in question, may, if I mistake not, perceive it to involve a manifest contradiction. For what are the forementioned objects but the things we perceive by sense, and what do we perceive besides our own ideas or sensations; and is it not plainly repugnant that any one of these or any combination of them should exist unperceived?

George Berkeley, A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge

3. In saying that a certain type of action is right or wrong, I am not making any factual statement, not even a statement about my own state of mind. I am merely expressing certain moral sentiments. And the man who is ostensibly contradicting me is merely expressing his moral sentiments. So that there is plainly no sense in asking which of us is in right. For neither of us is asserting a genuine proposition.

A. J. Ayer, Language, Truth and Logic. London: Penguin, pp. 110-111.

4. One thing I don't understand is Sex is legal and selling things is legal but selling sex is illegal.

George Carlin

2016

Eelvoor

1. Meie maailm on ebastabiilne - see tõdemus pole alistumine, vastupidi, see on üleskutse läbi viia uusi eksperimentaalseid ja teoreetilisi uuringuid, mis arvestaksid meie maailma ebastabiilset loomust. Maailm ei ole ohver, mis on kutsunud meid end valitsema, meil tuleb teda austada. Me peame endale teadvustama, et ei suuda kontrollida meid ümbritsevat ebastabiilset maailma, nagu me ei saa kontrollida ühiskondlikke protsesse, nagu klassikalise füüsika ekstrapolatsioon meid uskuma pani.

Ilya Prigogine, Ebastabiilsuse filosoofia, lk. 2147-2148

Soovituslik kirjandus:

- Ilya Prigogine, Ebastabiilsuse filosoofia, Akadeemia, nr. 10/1995, lk 2142-2150
- Ian Stewart, Kas Jumal mängib täringuid? Akadeemia nr. 8/1995- 8/1996
- Werner Heisenberg, Füüsika ja filosoofia. Tartu: Ilmamaa, 2013.

2. Kuidas oleks võimalik selline demokraatia, kus tõepoolest rahvas valitseb?

Soovituslik kirjandus:

- Erik Kuehnelt-Leddihn, Demokraatia analüüs. Tartu: EYS Veljesto Kirjastus, 2004
- Joseph A. Schumpeter, Kaks demokraatiakontseptsiooni. Rmt. Kaasaegne poliitiline filosoofia, Tartu: EYS Veljesto Kirjastus, 2002, lk. 63-98.
- Ernesto Laclau, Populism: mis peitub nimes? Rmt. Laclau, E. Antagonism, poliitika, hegemoonia. Valik esseid. Tartu: EYS Veljesto Kirjastus, 2015, lk. 302-320
- Rein Müllerson, Demokraatia – kas inimkonna tulevik? Tallinn: TLÜ Kirjastus, 2013

3. Inimesed tapavad ja on alati tapnud üksteist mitmesugustel põhjustel, alates esimesest loomulikult teel sündinud vennastepaarist. On aga väga kahtlane, kas deklareerimine, et igaühel on õigus elule, hoiab tapmisi ja sõdu paremini ära kui dekalooigi vastav käsk, mille taga on jumalik autoriteet, või siis jälitus- ja karistusorganite tõhus tegutsemise; kõige vähem võib arvestada sellega, et tänu selle õiguse deklareerimisele kaotatakse maailmast sõjad.

Leszek Kolakowski, Milleks meile inimõigused?, lk. 368.

Soovituslik kirjandus:

- Leszek Kolakowski, Milleks meile inimõigused? Rmt. Kolakowski, L. Revolutsioon kui ilus haigus. Tartu: Hendrik Lindepuu Kirjastus, 2014, lk. 358-375.
- Slavoj Žižek, Radikaalne kurjus kui freudistlik kategooria. Vikerkaar, nr. 1-2, 2014, lk. 139-151.
- Kadri Simm, Inimõigustest kriitilise pilguga. Adriane Lõng, nr. 1/2, 2002, lk. 166-174.

4. Just sääsed vusserdasid ära meie kultuuri, kuna nad ei lasknud inimesel millessegi süveneda. Talvel ei saa ühe koha peal pikalt mõtiskleda, hakkab külm, suvel ei anna sääsed rahu. Nii ei ole eestlastel oma ajaloo vältel olnud kuigi palju aega asjade üle rahulikult järele mõelda. Kümme tuhat aastat on eestlastel kogu aeg olnud tuli takus, eesti filosoofia on sündinud n-õ jooksu pealt. Ometi võiks olla ugri mõttelaad iseäranis sobiv meditatiivse mõttekultuuri kultiveerimiseks. Kui poleks olnud sääski, oleks antiik kindla peale sündinud Läänemere kaldal.

Valdur Mikita, Lingvistiline mets, lk 179

Soovituslik kirjandus:

- Valdur Mikita, Lingvistiline mets. Grenader, 2013
- Jaan Kaplinski, Soome-ugri keeled ja filosoofia. Rmt. Kaplinski, J. Kõik on ime. Tartu: Ilmamaa, 2004, lk. 194-222
- Uku Masing, Keelest ja meelest. Tartu: Ilmamaa, 2004.

Lõppvoor

1. Whereas all noble morality grows out of a triumphant saying 'yes' to itself, slave morality says 'no' on principle to everything that is 'outside', 'other', 'non-self': and this 'no' is its creative deed. – *Friedrich Nietzsche, On the Genealogy of Morality.*
2. The purpose of art is to impart the sensation of things as they are perceived and not as they are known. The technique of art is to make objects "unfamiliar," to make forms difficult, to increase the difficulty and length of perception because the process of perception is an aesthetic end in itself and must be prolonged. Art is a way of experiencing the artfulness of an object: the object is not important... – *Viktor Šklovski, Art as Technique.*
3. We are inclined to believe that freedom begins where politics ends, because we have seen that freedom has disappeared when so-called political considerations overruled everything else. Was not the liberal credo, "The less politics the more freedom," right after all? Is it not true that the smaller the space occupied by the political, the larger the domain left to freedom? – *Hannah Arendt, What is Freedom?*
4. Every philosopher runs away when he or she hears someone say, „Let's discuss this.“ Discussions are fine for roundtable talks, but philosophy throws its numbered dice on another table. The best one can say about discussions is that they take things no farther, since the participants never talk about the same thing. – *Gilles Deleuze, Felix Guattari, What is Philosophy?*

2017

Eelvoor:

1. Filosoofia on kõigi teoreetiliste ja praktiliste katsetuste ümberkorraldamise tegu, mis kuulutab välja uue suure normatiivse jaotuse, pöörates nõnda kehtestatud intellektuaalse korrapära pea peale ja edendades uusi väärtusi teisel pool harjumuspäraseid. Vorm, mille see kõik võtab, on enam-vähem vaba kõnetus kõigile, aga peamiselt ja esmajoonel noortele, sest filosoof teab suurepäraselt, et noored inimesed on need, kes peavad oma elude üle otsuseid langetama ja kes on kõige sagedamini nõus võtma loogilise ülestõusu poolt pakutavaid riske.

Alan Badiou, *Filosoofia ja poliitika mõistatuslik suhe*. <http://nihilist.fm/alain-badiou-filosoofia-ja-poliitika-moistatuslik-suhe/>

Soovituslik kirjandus:

- Margus Ott, Vägi (Sissejuhatus. Filosoofiline meetod, lk 41-80). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2015.
- Hans-Georg Gadamer, Mis on praktika? – Rmt. Gadamer, H-G, Hermeneutika universaalsus. Tartu: Ilmamaa, 2002, lk 207-226.
- Gilles Deleuze, Felix Guattari, Mis on filosoofia? (I osa) Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2014

2. ...sõda on ilus, sest tänu gaasimaskidele, hirmuäratavatele megafonidele, leegiheitjatele ja väikestele tankidele rajab ta inimese valitsuse ikestatud masina üle. ... Sõda on ilus, sest ta loob uut arhitektuuri, nagu on suurte tankide, geomeetriliste lennueskadrillide, põlevatest küladest tõusvate suitsuspiraalide ja palju muu arhitektuur...

Filippo Tommaso Marinetti, *Manifest Etioopia koloniaalsõja kohta* (tsit W. Benjamin, Valik esseid, Tallinn: SA Kultuurileht, 2010, lk 143)

Soovituslik kirjandus:

- Jean-Francois Lyotard, Post scriptum terrorile ja ülevale. –Rmt Lyotard, J-F, Postmodernsusest lastele. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2014, lk 99-107.
- Ernst Jünger, Totaalne mobiliseering. – Akadeemia, nr 4, 1995, lk 701-728.
- Sigmund Freud, Miks sõda? – Vikerkaar, nr 7-8, 1997, lk 111-121.
- Paul Virilio, Kiirus, sõda ja video. – Vikerkaar, nr 7-8, 1997, lk 141-151.

3. Armastus on alati illegaalne. Legaalne armastus on surnud armastus. Legaalsus eksisteerib ainult igapäevasuse jaoks, aga armastus asub väljaspool igapäevasust. Kui armastus sukeldub igapäevasusse, siis ta jahtub ning kustub järk-järgult. Eeros on seadusetuse sfäär. Maailmal pole vaja teada, et kaks olevust teineteist armastavad. Abielu institutsioonis tuuakse häbitult ühiskonna ette nähtavale see, mis peaks olema varjatud, kaitstud kõrvaliste pilkude eest.

Nikolai Berdjajev, *Enesetunnetus*. Tartu: Ilmamaa 2015, lk 95

Soovituslik kirjandus:

- Nikolai Berdjajev, *Enesetunnetus*. Tartu: Ilmamaa, 2015.
- Platon, Pidusöök. – Rmt. Platon, Teosed I, Tartu: Ilmamaa, 2003, lk 171-244.
- Uku Masing, Armastusest. – Rmt Masing, U, Pessimismi põhjendus. Tartu: Ilmamaa, 1995, lk 97-118.
- Michel Foucault, Seksuaalsus ja üksindus – Rmt. Foucault, M, Teadmine, võim, subjekt. Tallinn: Varrak, 2011, lk 263-276.

4. Teada, mida me mõtleme, olla omaenda tähenduse isandad, on kindlaks aluseks suurele ja kaalukale mõtlemisele. Kõige kergemini õpivad selle selgeks need, kellel on ideid napilt; ja nad on palju õnnelikumad kui need, kes siplevad abitult kontseptsioonide rikkalikus mudas.

Charles S. Peirce, Kuidas muuta meie ideid selgeks. – Akadeemia, nr 8, 1997, lk 1682.

Soovituslik kirjandus:

- Charles S. Peirce, Kuidas muuta meie ideid selgeks. – Akadeemia, nr 8, 1997, lk 1679-1701.
- William James, Pragmatism ja elu ideaalid (V-VI loeng). Tallinn: Vagabund, 2005.